

Павленко Ю. Стан практичного використання музеїв педагогічного профілю у професійній підготовці майбутніх учителів / Юлія Павленко // Імідж сучасного педагога. – 2007. – № 5-6. – С. 7–10.

Юлія Павленко

**СТАН ПРАКТИЧНОГО ВИКОРИСТАННЯ МУЗЕЇВ ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОФІЛЮ
У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ**

У статті аналізується стан практичного використання музеїв педагогічного профілю у сучасних вищих педагогічних навчальних закладах для професійної підготовки майбутніх учителів.

В статье анализируется состояние практического использования музеев педагогического профиля в современных высших педагогических учебных заведениях для профессиональной подготовки будущих учителей.

The article analyses with practical use of museums of pedagogical type in the modern higher pedagogical educational establishments for the professional preparation of future teachers.

Сьогодні, коли освітня парадигма націлена на гуманітарне оновлення, одним із перспективних напрямків удосконалення професійно-педагогічної освіти є розширення творчих зв'язків між вищими педагогічними навчальними закладами і культурно-освітніми осередками, зокрема музеями. Унікальними засобами професійного розвитку майбутніх учителів володіють музеї педагогічного профілю, котрі акумулюють і генерують цінності педагогічної культури й заслуговують на особливу увагу теоретиків і практиків вищої педагогічної школи.

Аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить, що від самих витоків педагогічної науки проблемі формування вчителя-професіонала приділялася велика увага. Проблема підготовки до педагогічної діяльності знайшла чільне місце у працях відомих педагогів минулого (Ф.А. Дістервега, Я.А. Коменського, Й.Г. Песталоцці, В.О. Сухомлинського, К.Д. Ушинського) і сучасності

(О.А. Абдулліної, Є.П. Белозерцева, О.А. Дубасенюк, І.А. Зязюна, В.І. Лозової, В.О. Сластьоніна, Л.О. Хомич). Проте, питання професійної підготовки майбутніх учителів засобами музеїв педагогічного профілю не достатнього відображені у науково-теоретичних джерелах. До цього часу вивчення феномену педагогічного музейництва велося вченими переважно в історичних і музеєзнавчих аспектах і лише небагато науковців (А.М. Бойко, Л.О. Данилова, Н.Д. Карапузова, Н.М. Пусепліна) розглядають ці соціокультурні заклади як ґрунтовну джерельну базу і науково-методичну складову навчально-виховного процесу вищого педагогічного навчального закладу.

Результати проведеного нами дослідження показали, що в практиці професійної підготовки майбутніх учителів дедалі більше застосовують педагогічно-меморіальні, університетські, дитячі й шкільні музеї. Разом з тим, бесіди з викладачами і студентами, анкетування, вибіркові інтерв'ю, спостереження виявили, що потенціал музеїв педагогічного профілю у навчанні й вихованні студентів реалізується не у повній мірі, музейно-педагогічна діяльність здійснюється вряди-годи, як правило, через обмежену кількість форм і методів. У цій статті проаналізовано стан практичного використання музеїв педагогічного профілю у професійній підготовці майбутніх учителів.

Ретельний перегляд офіційних Інтернет-сайтів зарубіжних і українських педагогічних університетів (Анкаринського Барнаульського, Карельського, Ніжинського, Переяслав-Хмельницького, Рязанського, Санкт-Петербурзького, Ярославського тощо) свідчить, що університетські музеї використовуються у роботі зі студентами досить різнобічно. Так, наприклад, кафедра педагогічних технологій Рязанського педагогічного університету впроваджує “інноваційну за змістом і способом організації підготовку студентів у музейному середовищі” до навчально-виховної, наукової та екскурсійної роботи з дітьми [1]; на основі колекції музею іграшки педагогічного відділення Анкаринського університету (Турція) майбутні вчителі проводять екскурсії для школярів про минуле свого народу й ведуть власні наукові дослідження [4]; у педагогічному музеї Латвійського університету студенти

вивчають курс історії педагогіки, аналізують оригінальні документи про освіту, старовинні підручники тощо [5].

Колекції сучасних педагогічних університетів дуже різноманітні за змістом. Не лише педагогічні, а й історичні, природничо-наукові, мистецтвознавчі, техніко-економічні, комплексні музеї забезпечують якісно новий рівень професійної підготовки майбутніх учителів, скажімо, у Ярославському педуніверситеті виставкова зала осучасненого зоологічного музею використовується для проведення лабораторних занять і польових практик студентів [2].

Нами було проведено вивчення практики музейно-педагогічної діяльності у вищих педагогічних закладах України (Полтавському державному педагогічному університеті імені В.Г. Короленка, Чернігівському державному педагогічному університеті імені Т.Г. Шевченка, Лебединському педагогічному училищі імені А.С. Макаренка). В дослідженні взяли участь 528 студентів 1-5 курсів стаціонарного й заочного відділення різних факультетів (психолого-педагогічного, початкового навчання, соціальної педагогіки й психології, історичного, філологічного, природничого, фізико-математичного, технологій і дизайну) і 89 викладачів (вибірку склали педагоги, які читають педагогічні дисципліни, керують науковими дослідженнями студентів, педагогічною практикою). Загалом нами було опитано 617 респондентів.

Потрібно відмітити, що в експериментальних навчальних закладах функціонують власні музеї. Музейний комплекс Полтавського педагогічного університету нараховує сьогодні 18 музеїв із різноманітними за змістом колекціями. Серед них: історії університету й окремих факультетів, меморіальні (іменні) кімнати (А.С. Макаренка, В.О. Сухомлинського, І.П. Котляревського, В.Г. Короленка, Ю.В. Кондратюка, М.В. Остроградського, А.П. Каришина, В.М. Верховинця та українського народного хору “Калина”, П.Т. Лиманського, Р.О. Кириченко), українських народних ремесел, декоративно-ужиткового мистецтва, рушника, еволюційної зоології, аудиторія-вернісаж кафедри образотворчого мистецтва, постійно діючі змінні виставки.

Музеї навчального закладу, безумовно, є основою музейно-педагогічної діяльності у вищій педагогічній школі. Та не менш важливим є залучення майбутніх учителів у середовище самостійних музеїв педагогічного профілю. Так, музей-заповідник А.С.Макаренка в селі Кавалівці Полтавської області територіально вигідно розміщений для того, щоб студенти Полтавського педагогічного університету і Лебединського педучилища були постійною його аудиторією.

У Полтаві функціонує особливий дитячий музей (картинна галерея Саші Путрі), який засновано на честь обдарованої дівчинки-землячки, де майбутні вчителі можуть вивчати дитячий малюнок, що унаочнює процес формування особистості людини та її творчого розвитку.

Ми звернулися до респондентів із запитанням, який зміст вони вкладають у поняття “музеї педагогічного профілю” і “музейно-педагогічна діяльність у вищому педагогічному навчальному закладі”. Аналіз отриманих відповідей показав, що студенти і викладачі частково усвідомлюють сутність цих понять, багато із них (47%), зводять усю групу музеїв педагогічного профілю до педагогічно-меморіальних музеїв.

Наведемо судження викладачів про музейно-педагогічну діяльність у вищому педагогічному навчальному закладі: діяльність, пов'язана із вивченням творчої спадщини славетних педагогів (24,72%); екскурсійна робота (17,98%); організація пошукових експедицій та проведення студентами наукових досліджень (реферати, курсові і дипломні роботи) на матеріалах музеїв (15,73%); використання музейного приміщення для проведення виховних заходів (13,48%); навчальна робота у музеї (лекції, практичні і лабораторні роботи на музейній експозиції); використання музейних експонатів для унаочнення навчальних дисциплін педагогічного циклу (4,49%); підвищення загального культурного рівня у музеї (3,37%); створення музеїв в університеті (2,25%); не дали відповідь на запитання (10,11%). Як бачимо, отримані відповіді підтвердили труднощі в усвідомленні педагогами вищої школи змісту і завдань музейно-педагогічної діяльності в професійній підготовці майбутніх учителів.

Анкетування викладачів свідчить, що більшість із них практично використовують у роботі зі студентами музеї університету (училища) – 42,7 % опитаних; 38,2 % педагогів залучають студентів у середовище самостійних музеїв, щоправда не лише педагогічного профілю, а всіх місцевих музеїв. Разом з тим, було виявлено, що 26,97 % педагогів взагалі не вводять музейний компонент у свою викладацьку діяльність. Цим можна пояснити, чому 38,07 % студентів на запитання “Чи пригадуєте випадки, коли викладач на занятті звертався до змісту музейної експозиції?” дали заперечну відповідь.

Ефективність музейно-педагогічної діяльності у вищому педагогічному навчальному закладі визначається тим, наскільки вона взаємопов’язана із основними напрямками пізнавальної діяльності студента у процесі професійної підготовки. В ході експерименту з’ясувалося, що 16,85 % викладачів уявляють музейно-педагогічну діяльність як абсолютно відокремлену ланку від навчально-виховного процесу в університеті; 67,42 % педагогів вважають, що музейний компонент доцільно залучати у виховну сферу; 50,56 % – обмежують свій вибір навчальною роботою в музейному середовищі; 42,7 % – науково-дослідницькою; 17,98 % – дозвіллевою. Лише незначна частина викладачів (7,87 %) визнали, що найліпше комплексно використовувати музеї педагогічного профілю, тобто у всіх сферах роботи зі студентами.

За результатами анкетного опитування викладачів і студентів виявлено, що стан музейно-педагогічної діяльності у вищих навчальних педагогічних закладах в цілому невтішний. Робота ведеться не систематично, її форми не варіюються. У таблиці 1 представлено напрямки музейно-педагогічної діяльності, які практично втілюються у навчально-виховний процес експериментальних вищих педагогічних навчальних закладів. Дані, наведені у таблиці, показують, найпоширенішими напрямками музейно-педагогічної діяльності є музейні екскурсії і проведення кураторами заходів виховного спрямування, але, зрозуміло, що двох ліній роботи не достатньо для забезпечення суттєвого впливу на ефективність професійного розвитку студентів.

У ході дослідження виявилось, що майбутні вчителі створюють власні колекції педагогічного профілю (в ці зібрання входять: педагогічна література й періодика, шкільні підручники різних років видання, методичні розробки, саморобний дидактичний матеріал й унаочнення, дидактичні ігри, дитячі творчі роботи). Однак, в індивідуальних бесідах було з'ясовано, що студенти не систематизують свої колекції й, в цілому, не вміють цього робити правильно, а викладачі не стимулюють педагогічного колекціонування.

Наші висновки про стан музейно-педагогічної діяльності підтвердилися суб'єктивною оцінкою педагогів, яка має таку картину: 69,66 % викладачів визнають, що ведуть роботу цього виду не систематично й не у повній мірі реалізують потенціал музеїв педагогічного профілю, 20,23 % респондентів утрималися від самооцінки й лише 10,11 % – вважають, що максимально використовують можливості музеїв.

Як показують результати анкетного опитування і індивідуальні бесіди, існує ряд труднощів, які перешкоджають повній реалізації музейно-педагогічних можливостей у професійній підготовці майбутніх учителів. До них ми віднесли: низьку зацікавленість здійснювати музейно-педагогічну діяльність (59,63 %), яка існує через недооцінку результативності музейного впливу і не усвідомленість повного комплексу шляхів його залучення у навчально-виховний процес вищої педагогічної школи; недостатність методичного забезпечення музейно-педагогічної діяльності (31,46 %); брак часу викладача або надмірна завантаженість іншими видами роботи (14,61 %); (12,36 % викладачів не визначилися в цьому питанні).

На нашу думку, музеї педагогічного профілю необхідно розглядати як культурно-освітнє середовище, що наділене специфічними професійно-оптимізуючими засобами. Вони спроможні спонукати кожного студента вищого педагогічного навчального закладу досягти високого рівня майстерності у своїй майбутній професії, здатні сприятливо впливати на розвиток професійної компетентності майбутніх учителів.

Важливою умовою ефективного музейного впливу є залучення студентів до активної музейно-педагогічної діяльності у вищому педагогічному навчальному

закладі, яка повинна стати невід'ємним компонентом навчальної, виховної, науково-дослідної сфери роботи зі студентами та їхнього дозвілля.

Особливо важливою є координація діяльності викладачів і студентів-співробітників університетських музеїв, які забезпечують функціонування музейного комплексу вищого педагогічного навчального закладу й широкий доступ студентства й населення до нього. Ми поділяємо думку О.О. Герасименко про те, що вирішення творчих навчально-пізнавальних завдань у музейному середовищі дозволить майбутнім педагогам засвоїти не лише конкретну методика роботи з музейними колекціями (вона теж знайде застосування в педагогічній практиці), а й стане чинником формування професійних здібностей [3, 105].

У процесі створення й функціонування музеїв навчального закладу студенти беруть активну участь у різноманітних видах музейної роботи, за її основними напрямками (розробка концепції нового музею, науково-фондова, експозиційна діяльність, робота з музейною аудиторією). Ця діяльність передбачає різноманітні види завдань теоретичного й практичного характеру (навчальні, творчі, ігрові, дослідницькі, планувальні, трудову, краєзнавчі, літературні, художні, економічні, методичні, інформаційно-комунікативні тощо) й завдяки цьому сприяє розширенню компетентності майбутніх педагогів у різних галузях науки й мистецтва, готує їх до ознайомлення дітей з основами знань про світ. Усі напрямки музейно-педагогічної діяльності, організованої на базі музеїв педагогічного профілю, можна розглядати як форми взаємодії майбутніх учителів із явищами культури, передусім педагогічної. Музейний вплив забезпечує наступність у педагогічній практиці, адже кожне нове покоління вчителів у своїй діяльності спирається на здобутки попередників, далі відбувається актуалізація власного досвіду, відкривається шлях до творчості в професійній діяльності.

Л.О. Данилова, Т.В. Коцубей, С.І. Скидан, В.В. Тригубенко слушно зауважують, що поряд із визначеною специфічністю музейної діяльності, її правомірно визнати, “сферою набуття практичних навичок педагогічної праці” [6], адже вона багато в чому споріднена з педагогічною діяльністю й участь студентів у функціонуванні музеїв забезпечує набуття ними професійних знань, умінь і навичок.

У процесі створення музею, комплектування, наукового вивчення, обліку і збереження музейних фондів, розробки експозиції, участі в пошукових експедиціях, роботи з музейною аудиторією майбутні вчителі здійснюють прогностичні й моделювальні, проектувальні й конструктивні, організаторські, комунікативні й рефлексивні дії. Лише при підготовці й проведенні екскурсії студентів необхідно визначити педагогічну мету, спланувати послідовність викладу інформації, спроектувати використання активізуючих методів і прийомів, дібрати виразні опорні сигнали, урахувати індивідуальні й вікові особливості музейної аудиторії, практично продемонструвати свої педагогічні уміння, проаналізувати результат своєї роботи відповідно початковому замислу, виявити причини успіхів і невдач тощо.

Залучення майбутніх учителів до основних напрямків роботи в музеях педагогічного профілю сприятиме вирішенню навчальних, виховних, науково-дослідницьких завдань професійної підготовки, допоможе розкрити індивідуальні можливості кожного студента, його творчий потенціал у майбутній професійній діяльності. Крім того, музейно-педагогічна діяльність у вищій педагогічній школі забезпечить готовність майбутніх учителів до організації такої роботи у школі I-III ступеня, зокрема до керівництва роботою шкільного музею чи його створення.

Таким чином, досвід музейно-педагогічної діяльності окремих професійно-педагогічних закладів освіти заслуговує на глибоке наукове вивчення, узагальнення та систематизацію. Разом з тим, зафіксовані дані дають підстави стверджувати, що музейно-педагогічна діяльність у сучасних вищих педагогічних навчальних закладах не реалізує потенціал музеїв педагогічного профілю у повній мірі. Системний підхід до узагальнення напрацьованого досвіду, розширення його і комплексне впровадження у навчально-виховний процес, на нашу думку, значно покращить становище.

Література

1. Веб-сторінка Рязанського педагогічного університету
// <http://www.rspu.ryazan.ru>.

2. Веб-сторінка Ярославського державного педагогічного університету
// [http:// www.yaroslavl.ru](http://www.yaroslavl.ru).
3. Герасименко Е.Е. Из опыта Российского этнографического музея по приобщению педагогических кадров к музееведческим знаниям // Музей и образование: Сб. науч. тр. / Науч. ред. С.Т. Махлина. – Санкт-Петербург: СПб., 1999. – С. 102-105.
4. Игрушечный музей педагогического отделения Анкаринского университета
<http://www.discoverturkey.com/Russian/bakanlik/b-a-ank-oyuncak.html>.
5. Педагогический музей Латвийского университета
// http://www.muzeji.lv/guide/pages_r/LUpedagogija.html.
6. Педагогічний музей України: Сто років // Освіта. – 2003. – № 32. – 8 с.

Результати опитування викладачів і студентів, щодо напрямків музейно-педагогічної діяльності, які практично втілюються у вищих педагогічних навчальних закладах

<i>Викладачі</i>		<i>Студенти</i>	
<u>Запитання:</u> Які шляхи (напрямки, форми) залучення музеїв педпрофілю у навчально-виховний процес Ви втілюєте?	Кількість респондентів в із вибірки 89 чол. (%)	<u>Запитання:</u> Чи брали Ви участь у створенні чи функціонуванні музеїв педагогічного профілю (які види роботи виконували)?	Кількість респондентів в із вибірки 528 чол. (%)
1. Екскурсії	33,7	1. Був учасником екскурсій	56,82
2. Кураторська робота із залученням музейного компоненту	26,97	2. Створював виставку (тимчасову музейну експозицію)	25,19
3. Урочисті заходи в музеї (посвята в студенти)	13,48	3. Створюю власну колекцію педагогічного профілю	15,9
5. Наукові роботи студентів на основі вивчення музейних матеріалів	7,87	4. Використовував матеріали музею при здійсненні наукових досліджень (реферат, курсова, дипломна робота, наукова стаття)	7,77
4. Лекційні, практичні (семінарські), лабораторні заняття на матеріалах музею	6,74	5. Виконував завдання із вивчення музейних фондів	5,68
6. Зустрічі з “цікавими” людьми в музеї	6,74	6. Брав участь у пошукових експедиціях, підбирав матеріали для музею;	3,98
7. Керівництво діяльністю музею університету і групою студентів-співробітників	4,49	7. Оформлював музей в університеті, школі (робота над експозицією)	3,03
8. Круглі столи, студентські наукові конференції, історично-педагогічної проблематики	3,37	8. Проводив екскурсії у музеях	2,65
9. Створення нового музею в університеті, залучення до цієї роботи студентів, підготовка виставок, стендів	3,37	9. Організовував музейні заходи у школі на педагогічній практиці	2,08